

วารสารปรัชญาปริทรรศน์

JOURNAL OF PHILOSOPHICAL VISION

ISSN: 1513-6620 (Print) × ISSN: 2773-9643 (Online)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/index>

Research Article

DOI: 10.14456/jpv.2023.9

วิเคราะห์การทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร Analysis of Abandoning Reason in Kesaputta Sutta

พระสุริยัน ทีปธมฺโม (ผิงผาย)¹, พระสุทธิสารเมธี², พระครูวินัยธรเจริญ ทนตจิตฺโต³

Phra Suriyan Dipadrammo (Phuengphai)¹, Phrasutthisanmethi²,

Phrakhru Winaithorn Charoen Dantacitto

ARTICLE INFO

Name of Author:

1. พระสุริยัน ทีปธมฺโม (ผิงผาย)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Phra Suriyan Dipadrammo (Phuengphai)
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: yan.suriyan05@gmail.com

2. พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.,

คณบดี, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Asst. Prof. Dr. Phrasutthisanmethi,
Dean of Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: chaiyan.sueb@mbu.ac.th

3. พระครูวินัยธรเจริญ ทนตจิตฺโต, ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dr. Phrakhru Winaithorn Charoen Dantacitto

Faculty of Religion and Philosophy,
Mahamakut Buddhist University

Email: charoen.dan@mbu.ac.th

คำสำคัญ:

วิเคราะห์; การทิ้งเหตุผล; เกสปุตตสูตร

Keywords:

Abandoning reason; Logic;
Kesaputta Sutta

Article history:

Received: 28/05/2022

Revised: 29/09/2022

Accepted: 21/03/2023

Available online: 10/06/2023

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study abandoning reason according to logic, 2) to study Kesaputta Sutta, and 3) to analyze abandoning reason in Kesaputta Sutta. The data of this qualitative research were collected from the Tipitaka, textbooks, research works, and related documents and then analyzed and summarized into the findings.

The results of the study were found that: 1) Abandoning reasons according to logic is the use of irrational things as reasons and is a defect in reasoning but not a defect caused by incomplete reasons. but by discarding reasons, which are divided into 4 types as follows: (1) Linguistic fallacy, (2) Formal or logical fallacy, (3) Material fallacy, and (4) Psychological fallacy. 2) Kesaputta Sutta is the sutta in which the Buddha brought the belief in ancient Indian society to remind the people in Kalama village of Kosala state. The Buddha did not forbid them from the belief as their ancestors did, but the Lord reminded them to consider that belief with wisdom whether that was wholesome or unwholesome, praised or condemned by the sages. If it is unwholesome and condemned by the sages, it should be discarded, and if it is wholesome and praised by the sages, it should be continued to practice. 3) Abandoning reason in Kesaputta Sutta is referred to discarding reasons based on things. It can be concluded into a kind of abandoning reason. A belief in texts and logical thinking is relevant to linguistic fallacy has features similar as a belief up on repeated hearing and up on axiom is similar to material fallacy. A belief up on tradition and teachers is relevant to psychological fallacy.

How to cite:

P. S. D. Phuengphai, Phrasutthisanmethi
& P. W. C. Dantacitto. 2023. Analysis of
Abandoning Reason in Kesaputta Sutta.
Journal of Philosophical Vision 28 (1),
96-105.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา 2) เพื่อศึกษาเกสปุตตสูตร และ 3) เพื่อวิเคราะห์การทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร วิชยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ ผลงานวิจัย วิชยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) การทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา คือ การใช้สิ่งที่ไม่ใช่เหตุผลมาอ้างเป็นเหตุผล หรือการคิดหาเหตุผลไม่ถูกต้อง เป็นความบกพร่องในการอ้างเหตุผล แต่ไม่ใช่ความบกพร่องที่เกิดจากเหตุผลไม่สมบูรณ์ หากแต่เป็นความบกพร่องที่เกิดจากการทิ้งเหตุผล แบ่งออกเป็น 4 ประเภทดังนี้ (1) การทิ้งเหตุผลด้วยภาษา (2) การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบ (3) การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหา (4) การทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา 2) เกสปุตตสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้า นำเอาหลักความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในสังคมอินเดียในสมัยนั้น มาตรัสเพื่อเตือนสติแก่ชาวกาลามชนในแคว้นโกศล สิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่าอย่าเพิ่งเชื่อนั้น ไม่ได้แปลว่าไม่ให้เชื่อในหลักความเชื่อแบบดั้งเดิม 10 ประการ แต่ก่อนที่จะปลงใจเชื่อควรใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบให้เสียก่อนว่า สิ่งนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ บัณฑิตติเตียนหรือยกย่อง ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นอกุศล ไม่มีประโยชน์ บัณฑิตติเตียนก็ควรละเสีย แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นกุศล มีประโยชน์ บัณฑิตยกย่อง ก็ให้ถือปฏิบัติสืบต่อไป 3) การทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร เป็นการให้ละทิ้งการอ้างสิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุผลเพราะการอ้างสิ่งต่าง ๆ เพียงส่วนเดียวเป็นเหตุผลนั้น ก็จะเป็นการเชื่อที่เข้าหลักการทิ้งเหตุผลอย่างหนึ่ง เช่น การเชื่อตำรา การเชื่อด้วยการคิดตามแนวเหตุผล ก็มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการทิ้งเหตุผลด้วยภาษา การเชื่อด้วยเหตุผลทางตรรกะ การเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎี ก็มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการทิ้งเหตุผลทางรูปแบบมีลักษณะของการเชื่อด้วยการฟังตามกันมาซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา

1. บทนำ

ตรรกวิทยา (Logic) เป็นวิชาแขนงหนึ่งของปรัชญาที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้เหตุผลของมนุษย์ และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้และความจริง นอกจากนี้ตรรกวิทยายังสามารถนำไปอธิบายความคิดทางปรัชญาให้มีความสมเหตุสมผล มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น แรกเริ่มเดิมทีตรรกวิทยาหรือตรรกศาสตร์นี้ยังไม่ได้จัดเป็นระบบที่ชัดเจนเหมือนกับในปัจจุบันนี้ กระทั่งมาในยุคสมัยของอริสโตเติลนักปรัชญาชาวกรีก ตรรกศาสตร์ถูกจัดเป็นระบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นและมีการจัดประเภทของการให้เหตุผลในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบฉบับของการศึกษาหลักตรรกวิทยาในสมัยต่อมา ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่ว่าจะเป็นในทางตะวันตกหรือตะวันออก การใช้เหตุผล (Reasoning) เป็นกิจกรรมทางความคิดที่มนุษย์ทำอยู่เป็นประจำจน

บางครั้งไม่ทันสังเกตตนเองด้วยซ้ำ การใช้เหตุผลของมนุษย์นั้นหลัก ๆ แล้วแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การใช้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive) กับ การใช้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive) แต่ในบางครั้งมนุษย์ก็ต้องพบกับเงื่อนไขของการใช้เหตุผลที่นำไปสู่การบิดเบือนจากความหมายที่ต้องการถ่ายทอด หรือประมวลเหตุผลไม่รอบคอบซึ่งเรียกว่า “การทิ้งเหตุผล” (Fallacy) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้

เมื่อกล่าวถึงหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่มีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แม้หลักคำสอนส่วนใหญ่ของพระพุทธเจ้าจะไม่ได้กล่าวถึงหลักตรรกวิทยาโดยตรงแต่ก็มีเนื้อหาหลายตอนที่มีนัยเชิงตรรกะ และเป็นที่น่าสนใจคือหลักการหรือพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกนั้น บางครั้งก็แฝงไปด้วยหลักตรรกวิทยาก็มี เช่น ในเกสปัญตสูตร หรือที่ทรงตรัสกับนางกิสาคโคตรมี และในกรณีพุทธสาวิกาสีว่าพระปณณเถรีได้กล่าวโต้ตอบกับพราหมณ์คนหนึ่งผู้มีความเชื่อมาตั้งแต่เดิมว่า ผู้ใดก่อบาปกรรมใด ๆ ไว้ถ้าอาบน้ำในแม่น้ำ (คงคา) แล้วก็ยอมทำให้พ้นจากบาปกรรมนั้นได้โดยสิ้นเชิง พระปณณเถรีให้เหตุผลกับพราหมณ์ว่า ถ้าการอาบน้ำในแม่น้ำคงคานั้นสามารถทำให้บุคคลพ้นจากบาปและไปสู่สวรรค์ได้แล้วละก็ พวกสัตว์ที่อยู่ในน้ำคงคาคงพากันไปเกิดในสวรรค์กันหมดเป็นแน่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558) จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ชัดว่าถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เหล่ากุ้ง หอย ปู ปลา ที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำคงคานี้ก็ย่อมต้องหมดไป เพราะต่างก็ต้องหลุดพ้นจากสังสารวัฏกันไปหมด ดังนั้นความเชื่อที่ว่า การอาบน้ำในแม่น้ำคงคาแล้วจะสามารถช่วยชำระล้างบาปได้นั้น เป็นความเชื่อที่ดูจะไม่เป็นไปตามหลักตรรกะ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ดูจะมีความเป็นไปได้ว่าเป็นความเชื่อที่เข้าหลัก “การทิ้งเหตุผล” (Fallacy) รูปแบบหนึ่งอย่างชัดเจนหรือบางครั้งเรียกว่า “ตรรกะวิบัติ” นั่นเอง จะเห็นว่าตรรกวิทยาหรือตรรกศาสตร์นี้เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ในการสื่อสารทางความคิด ซึ่งนำไปสู่การพิจารณาหาเหตุและผล

การศึกษาในส่วนนี้ย่อมทำให้ทราบว่าหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่เรื่องของศรัทธาหรือคติความเชื่อเท่านั้น แต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าแนวคิดทางตรรกวิทยาหรือตรรกศาสตร์ของพุทธปรัชญานั้นมีปรากฏอยู่ในหลาย ๆ พระสูตรและเรื่องการทิ้งเหตุผลก็มีปรากฏอยู่ในหลายพระสูตรเช่นกัน ส่วนสำคัญจากการศึกษาเรื่องนี้คือทำให้พุทธปรัชญานั้นมีความก้าวหน้า มีความเป็นเหตุเป็นผลทัดเทียมกับระบบปรัชญาอื่น ๆ และช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งในแง่ทางปรัชญาขึ้นอีกระดับหนึ่ง ดังนั้นการศึกษาถึงหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเรื่อง การทิ้งเหตุผล (Fallacy) ที่ปรากฏในเกสปัญตสูตรผ่านมิติของตรรกศาสตร์เชิงประยุกต์จึงมีความน่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1. เพื่อศึกษาการทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา
- 2.2. เพื่อศึกษาเกสปัญตสูตร
- 2.3. เพื่อวิเคราะห์การทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสปัญตสูตร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นศึกษาหลักการทั้ง เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาที่ปรากฏในเกสบุตรสูตร ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือ เอกสารตำรา และ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ขอบเขตด้านเอกสาร

เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำราทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกสบุตรสูตร หนังสือที่เกี่ยวกับหลักตรรกวิทยาเรื่องการตั้ง เหตุผล ที่รวบรวมเรื่องโดยนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยมีตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล

- 1) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก
- 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ คัมภีร์ชั้นนอรรถกถา, หนังสือ พุทธปรัชญาตำราหนังสืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) สืบหาข้อมูลด้วยการแยกแยะจัดประเภท ตามความเหมาะสมกับเนื้อหางานที่วิจัย
- 2) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการศึกษา อธิบายความและตีความโดยให้ความหมายตามความเหมาะสมกับ เนื้อหาที่วิจัย
- 3) วิเคราะห์การตั้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยาที่ปรากฏในเกสบุตรสูตร ด้วยการอธิบายให้เห็นถึง ความสอดคล้องกันของหลักตรรกวิทยาเรื่องการตั้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสบุตรสูตร

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 การตั้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา จากการศึกษาวิจัยการตั้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา พบว่า การตั้งเหตุผลเป็นการใช้สิ่งที่ไม่ใช่เหตุผลมาอ้างเป็นเหตุผล เป็นการใช้เหตุผลที่ผิดพลาด การคิดหาเหตุผลไม่ ถูกต้อง คำที่กล่าวมานี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Fallacy” แปลว่า การหลอกลวง การทำให้หลง หรือการใช้ เหตุผลผิด เพราะข้ออ้างที่นำมาสนับสนุนข้อสรุปไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่มีความสัมพันธ์กัน (โกเมนทร์ ชินวงศ์, 2556) เป็นความบกพร่องในการอ้างเหตุผล แต่ไม่ใช่ความบกพร่องที่เกิดจากเหตุผลไม่สมบูรณ์ หากแต่เป็นความ บกพร่องที่เกิดจากการตั้งเหตุผล (ปรีชา ช้างขวัญยืนและคณะ, 2559) มีนักปราชญ์หลายท่านได้นิยาม ความหมายของการตั้งเหตุผลไว้ค่อนข้างสอดคล้องกัน เช่น พุทธรักษา ธรรมวิบัติ ปฤจฉาว่าที่ ความผันแปร มิฉฉาววิวะทะ เป็นต้น การศึกษาการตั้งเหตุผล (Fallacy) นั้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานเป็นที่แน่ชัดว่าเริ่มมีมาตั้งแต่

สมัยใด แต่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีมาตั้งแต่ที่มนุษย์รู้จักใช้เหตุผล กระทั่งมาในยุคสมัยของอริสโตเติลนักปรัชญาชาวกรีก เขาได้แสดงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความถูกต้องของการใช้เหตุผลไว้ในหนังสือ ชื่อ “Organon” แปลว่า “เครื่องมือ” เพราะถือว่าเหตุผลเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และความจริง (ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และวิโรจน์ นาชาตรี, 2542) ภายหลังจากการศึกษาเรื่องของการโต้แย้งและการใช้เหตุผล อริสโตเติลพบว่า การใช้เหตุผลในรูปแบบต่าง ๆ มีการปรากฏของการใช้เหตุผลในลักษณะที่ไม่สมเหตุสมผลรวมอยู่ด้วย ซึ่งต่อมาเรียกว่า การทิ้งเหตุผล, เหตุผลลบล้าง, ปรากฏว่าที่ เป็นต้น (Fallacy) ในเริ่มแรกของการศึกษานั้น อริสโตเติลพบว่า การทิ้งเหตุผลหรือการอ้างเหตุผลบกพร่องนั้นมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) การอ้างเหตุผลบกพร่องตามปกติ (Formal Fallacy) และ 2) การอ้างเหตุผลบกพร่องที่ผิดปกติ (Informal Fallacy) ในกรณีแรกเป็นการอ้างเหตุผลผิดกฎนิรนัยและอุปนัยที่สามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน ส่วนในกรณีที่ 2 เป็นการอ้างเหตุผลผิดแบบนิรนัยและอุปนัย ที่ไม่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนเพราะเป็นการใช้ข้อความลวง (Deceptive Argument) ที่ฟังหรือมองดูเผิน ๆ น่าจะถูกต้อง แต่เมื่อพิจารณาอย่างพิถีพิถันจะพบว่าเป็นการทิ้งเหตุผลหรือเป็นการอ้างเหตุผลบกพร่อง (Bad Reasoning) อย่างไรก็ดี ภายหลังจากการศึกษาเพิ่มเติมจากนักปรัชญากลุ่มต่าง ๆ และมีการจัดประเภทของการทิ้งเหตุผลไว้ค่อนข้างแตกต่างกันออกไป แต่ยังคงไว้ซึ่งการนิยามความหมายที่อริสโตเติลให้ไว้ตามเดิม ส่วนสาเหตุของการทิ้งเหตุผลนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้ คือ

1) การทิ้งเหตุผลด้วยภาษา เป็นการทิ้งเหตุผลอันเกิดจากการผิดพลาดในการใช้ภาษา อันเนื่องมาจากการใช้ภาษาไม่รัดกุม ทำให้ผู้ฟังเกิดความสับสนคิดไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม ไม่ตรงกับคำพูดหรือความหมายที่ต้องการจะสื่อความ อาจเป็นเพราะว่า คำบางคำมีความหมายแบบบรรยายอย่างเดียว และคำบางคำก็มีความหมายแบบตีค่าอย่างเดียว จัดเป็นประเภท (คำย้อมสี) และคำที่มีความหมายกำกวม คำที่มีความหมายหลายนัย การซ้ำความ ซึ่งคำเหล่านี้ เมื่อใช้อย่างไม่รัดกุมซึ่งก็อาจจะนำไปสู่การทิ้งเหตุผลด้วยภาษาได้ จัดว่าเป็นข้อบกพร่องในแง่การให้ความหมายของคำ

2) การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบ เป็นการทิ้งเหตุผลผิดกฎของรูปนิรนัย เป็นเรื่องของการพิสูจน์กฎความสมเหตุสมผลแบบนิรนัยโดยเฉพาะ การใช้เหตุผลผิดกฎข้อใดข้อหนึ่งใน 5 กฎของรูปนิรนัยนั้น นับว่าผิดแบบแผนกฎเกณฑ์ในทางตรรกวิทยา

3) การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหา เป็นการอ้างเหตุผลที่มีลักษณะเนื้อหาไม่สัมพันธ์กันระหว่างประโยคเหตุ หรือข้ออ้างกับประโยคผลหรือข้อสรุป เพราะประโยคผลไม่ได้รับเอาช่วงความคิดมาจากประโยคเหตุ ประโยคผลจึงสรุปเนื้อหาแตกต่างไปจากประโยคเหตุที่ได้ตั้งเอาไว้ เช่น การอ้างเหตุผลที่ผิดประเด็น การรีบด่วนสรุป รวมหมู่แล้วผิด แยกหมู่แล้วผิด ศัพท์สำนวนเหมือนกันแต่ความหมายต่างกัน หลงถือเอาลักษณะบังเอิญ อ้างสิ่งสมมุติ การอ้างสาเหตุผิด การตั้งคำถามซ้อน การตั้งคำถามนำให้ผู้ฟังหลงกล เหล่านี้ล้วนเป็นการทิ้งเหตุผลทางเนื้อหาทั้งสิ้น

4) การทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา เป็นการสร้างสถานการณ์ให้ผู้ฟังคล้อยตาม เป็นวิธีการโน้มน้าวใจผู้ฟังโดยใช้อารมณ์ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล เช่น อ้างสิ่งที่มีคุณพิเศษ การเอาอำนาจข่ม การแย้งที่ตัวบุคคล การแย้งที่มา การอ้างความไม่รู้เป็นเหตุผล การอ้างคนส่วนมาก การอ้างความเป็นพวกเดียวกัน การขอความเห็นใจ การอ้าง

ผู้อื่นเป็นตัวอย่าง การอ้างประเพณี การโจมตีเรื่องส่วนตัว การอ้างแบบลำเอียง การอ้างพิธีรีตอง การเย้ยหยันขู่ เหล่านี้ล้วนเป็นการทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยาทั้งนั้น

4.2 เกสปุตตสูตร เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการวางท่าทีที่ถูกต้องต่อความเชื่อในความรู้ต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่า เกสปุตตสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้านำเอาหลักความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในสังคมอินเดียในสมัยนั้น มาตรัสเพื่อเตือนสติแก่ชาวกาลามชนในแคว้นโกศลที่ยังมีความสงสัยลังเลในข้อมูลอยู่ สิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่าอย่าเพิ่งเชื่อนั้นไม่ได้แปลว่าไม่ให้เชื่อ แต่ก่อนจะเชื่อควรใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่เสียก่อนก่อนที่จะปลงใจเชื่อ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเชื่อที่ไร้เหตุผลและการปฏิเสธโดยขาดการพิจารณาในทันที โดยทั้งสองอย่างนี้เป็นหนทางของความสุดโต่งทางความคิด ความคิดของคนกลุ่มแรกนั้นพร้อมที่จะ “เชื่อ” เป็นลักษณะของคน “งมงาย” และ “หุเบา” ส่วนความคิดของคนกลุ่มที่สองนี้พร้อมที่จะ “ไม่เชื่อ” เป็นประเภทของความ “แข็งกระด้าง” และ “น้ำชาล้นถ้วย” (ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, 2547) ได้อธิบายคำว่า “มา” อันเป็นคำบาลีในพระสูตรนี้ เป็นการปฏิเสธมีความหมายเท่ากับคำว่า No ในภาษาอังกฤษหรือ “นะ” คือ “อย่า” แต่โบราณจารย์กล่าวว่า ถ้าแปลว่า “อย่าเชื่อ” จะเป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งไปควรแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” คือให้ฟังไว้ก่อน ส่วนนี้ได้แก่สำนวนแปลของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ) วัดเทพศิรินทราวาส นักปราชญ์รูปหนึ่งในยุครัตนโกสินทร์ แต่บางอาจารย์ให้แปลว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” แต่บางท่านแปลตามศัพท์ว่า “อย่าเชื่อ” ดังนั้นการแปลในปัจจุบันนี้จึงมีอยู่ 3 แบบ คือ 1) อย่าเชื่อ 2) อย่าเพิ่งเชื่อ 3) อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสิ่งที่อย่าเพิ่งเชื่อ 10 ประการ ดังนี้ 1) มา อนุสสเวน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา, 2) มา ปรมปราย อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา, 3) มา อิติกราย อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ, 4) มา ปิฎกสมปทานน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์, 5) มา ตกฺกเหตุ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง), 6) มา นยเหตุ อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน, 7) มา อากาโรปวิตฺถเกณ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล, 8) มา ทิฏฺฐินิซฺฆมานกฺขนติยา อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว, 9) มา ภพฺพรูปตา อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้ และ 10) มา สมโณ โน ครุติ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณนี้เป็นครูของเรา ในตอนท้ายของพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงวางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาต่อความเชื่อไว้ ดังพุทธพจน์ซึ่งเป็น “หัวใจ” ของพระสูตรนี้ คือ

“กาลามะทั้งหลาย เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์” เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละ (ธรรมเหล่านั้น) เสีย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539: อัง.ติก. 20/66/257) กล่าวคือ เมื่อพิจารณาด้วยตนเองแล้วรู้ว่าสิ่งที่เชื่อไม่มีโทษ มีโทษ มีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์ เพื่อทุกข์ เพื่อสุข ผู้รู้ติเตียน สรรเสริญ แล้วจึงควรรับเชื่อเพื่อจะละหรือปฏิบัติตามนั้น

4.3 วิเคราะห์การทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร จากการศึกษาวิเคราะห์การทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาของบททิ้งเหตุผลด้วยภาษา การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบ การทิ้งเหตุผลทาง

เนื้อหา และการทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา จากสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ 10 ประการที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร จากการศึกษาพบว่า

1) การทิ้งเหตุผลด้วยภาษา นั้น เป็นความผิดพลาดที่เกิดจากการใช้ภาษา เช่น คำที่มีความหมายหลายนัย คำประเภทย่อมสี่ คำที่มีความหมายหลายนัยนั้น เมื่อใช้อย่างไม่ระวังก็จะทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจผิดได้ ส่วนคำประเภทย่อมสี่นั้นเป็นคำที่บอกความหมายแบบตีค่าของสิ่งต่าง ๆ เพียงอย่างเดียว เมื่อใช้อย่างไม่ระวังก็จะทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดว่าต้องเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ได้ คำประเภนี้เมื่อมีการใช้อย่างไม่รัดกุมหรือประมวลเหตุผลไม่รอบคอบก็จัดเป็นการทิ้งเหตุผลด้วยภาษาทั้งสิ้น ซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสในเกสปุตตสูตรคือ ข้อที่ 4 มา ปิฎกสมปทาเนน แปลว่า อย่าเพิ่งเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ และข้อที่ 7 มา อาการปริวิตกเกณ แปลว่า อย่าเพิ่งเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล หรือตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ เพราะการคิดตรองตามแนวเหตุผลนั้น ในบางครั้งก็ไม่เป็นจริงเสมอไป

2) การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบ เป็นการใช้เหตุผลที่ผิดรูปแบบหรือผิดกฎเกณฑ์การใช้เหตุผลทางตรรกวิทยา ซึ่งมีอยู่ 5 ข้อด้วยกัน การอ้างเหตุผลผิดกฎข้อใดข้อหนึ่งก็จัดเป็นการทิ้งเหตุผลทางรูปแบบทั้งสิ้น การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่าเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสในเกสปุตตสูตรข้อที่ 5 คือ มา ตกุกเหตุ แปลว่า อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเหตุผลทางตรรกะ และข้อที่ 8 มา ทิฎฐินิซมานกชนติยา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว เพราะในบางครั้งเหตุผลทางตรรกก็อาจจะไม่เป็นความจริงเสมอไป

3) การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหา เป็นความบกพร่องในการใช้เหตุผล แต่มีใช้ความบกพร่องที่เกิดจากเหตุผลไม่สมบูรณ์ หากแต่เป็นความบกพร่องที่เกิดจากการทิ้งเหตุผล การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหานี้มีลักษณะทำนองเนื้อหาไม่สัมพันธ์กันระหว่างประโยคเหตุหรือข้ออ้างกับประโยคผลหรือข้อสรุป เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหาในทางตรรกวิทยานั้น มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสในเกสปุตตสูตร ข้อที่ 1 มา อนุสสเวน อย่าเพิ่งเชื่อด้วยการฟังตามกันมา และข้อที่ 6 มา นยเหตุ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะการอนุมาน และข้อที่ 9 มา ภพพรูปตา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ หรือผู้พูดดูน่าเชื่อถือ เพราะในบางครั้งสิ่งเหล่านี้ก็อาจจะไม่เป็นความจริงเสมอไป

4) การทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา เป็นการสร้างสถานการณ์ให้ผู้ฟังคล้อยตาม เป็นวิธีการโน้มน้าวใจผู้ฟังแล้วอนุมานโดยใช้อารมณ์ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยานั้น มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสในเกสปุตตสูตร ดังนี้ คือ ข้อที่ 2 มา ปรมปราย อย่าเพิ่งเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา ข้อที่ 3 มา อติกราย อย่าเพิ่งเชื่อด้วยการเล่าลือ และข้อที่ 10 มา สมโณ โน ครุติ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา สิ่งซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่าเพิ่งเชื่อนั้นเพื่อป้องกันการเชื่อที่ไร้เหตุผล เพราะในบางครั้งสิ่งเหล่านี้ก็อาจจะไม่เป็นความจริงเสมอไป

ในทางพระพุทธศาสนาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ หากพระองค์ทรงสอนเรื่องศรัทธา (ความเชื่อ) ไว้ในที่ใด ก็จะทรงสอนปัญญากำกับไว้ในที่นั้นด้วย หมายความว่า ทรงสอนให้ใช้ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาเสมอไป แต่ศรัทธาหรือความเชื่อของพระองค์ต้องผ่านการพิจารณาไตร่ตรองด้วย

ปัญญาให้รอบคอบเสียก่อน แต่เมื่อใดได้ใช้ปัญญาพิจารณาโดยรอบคอบแล้ว และเห็นว่าสิ่งที่ทำลงไปไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน ก็จงทำสิ่งนั้น แต่หากสิ่งใดเมื่อทำลงไปแล้วตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน นักปราชญ์ติเตียน จงอย่าได้ทำสิ่งนั้น ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงกาลามสูตร เกสปุตตสูตรหรือกาลามสูตรกัชา นิยฐาน ฟังเข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกัน

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยากับสิ่งที่อย่าเพิ่งเชื่อ 10 ประการใน เกสปุตตสูตร

การทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา	สิ่งที่อย่าเพิ่งเชื่อ 10 ประการ
1. การทิ้งเหตุผลด้วยภาษา	ข้อที่ 4 มา ปิฎกสมปทานเนน ข้อที่ 8 มา อาการปริวิตตูกเคน
2. การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบ	ข้อที่ 5 มา ตกุกเหตุ ข้อที่ 8 มา ทิฏฐินิฆมานกขนติยา
3. การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหา	ข้อที่ 1 มา อนุสสเวน ข้อที่ 6 มา นยเหตุ ข้อที่ 9 มา ภพพรูปตา
4. การทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา	ข้อที่ 2 มา ปรมปราย ข้อที่ 3 มา อิติกราย ข้อที่ 10 มา สมโน โน ครุติ

5. สรุป

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา สรุปได้ว่าการทิ้งเหตุผลเป็นการใช้สิ่งที่ไม่ใช่เหตุผลมาอ้างเป็นเหตุผล และเป็นการใช้เหตุผลที่ผิดพลาดหรือไม่ถูกต้อง ภาษาอังกฤษเรียกว่า "Fallacy" ซึ่งแปลว่า "การหลอกหลวง" หรือ "การใช้เหตุผลผิด" การทิ้งเหตุผลเป็นข้อบกพร่องในการอ้างเหตุผลโดยใช้ข้อเท็จจริงที่ไม่สัมพันธ์กันเพื่อสนับสนุนข้อสรุป แต่เป็นความบกพร่องที่เกิดจากการทิ้งเหตุผลต่าง ๆ การทิ้งเหตุผล (Fallacy) แบ่งออกเป็นหลายประเภท ซึ่งได้รวมถึงทุตรรกบท ตรรกวิบัติ ปฏจนาวาที ความพินแฝง และมิจฉาวิวาทะ เป็นต้น การทิ้งเหตุผลเกิดขึ้นในช่วงเริ่มต้นของการใช้เหตุผลโดยมีอริสโตเติลเป็นหนึ่งในผู้พบพร้อมกับการจัดประเภทของการทิ้งเหตุผล อริสโตเติลพบว่าการทิ้งเหตุผลมีรูปแบบที่ไม่สมเหตุสมผลรวมอยู่ด้วย และต่อมาได้เรียกว่า การทิ้งเหตุผล เหตุผลวิบัติ และปฏจนาวาทีจากการศึกษาพระสูตร "เกสปุตตสูตร" พบว่าเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้านำเอาหลักความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในสังคมอินเดียในสมัยนั้น ซึ่งสรุปได้ว่าเกสปุตตสูตรมีจุดประสงค์เพื่อเตือนสติแก่ชาวกาลามชนในแคว้นโกศลที่ยังมีความสงสัยลังเลในข้อมูล การพูดถึง "อย่าเพิ่งเชื่อ" ไม่ได้แปลว่าไม่ให้เชื่อ แต่เป็นการเตือนให้ใช้ปัญญาพิจารณาและคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบก่อนที่จะเชื่อ ด้วยเหตุนี้เพื่อป้องกันการเชื่อที่ไร้เหตุผลและการปฏิเสธโดยไม่มีการพิจารณาในทันที และเพื่อให้การเชื่อเป็นไปในทางที่สร้างสรรค์และมีความสมดุลในพระสูตร "เกสปุตตสูตร" พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงสิ่งที่อย่าเพิ่งเชื่อ โดยแบ่งเป็น 10 ประการ คือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา, อย่าปลง

ใจเชื่อด้วยการเล่าลือ, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างการทิ้งเหตุผลตามหลักตรรกวิทยากับสิ่งที่อย่าพึงเชื่อ 10 ประการในเกสปุตสูตรพบว่ามีเชื่อมโยงได้ใน 4 มิติคือ 1) การทิ้งเหตุผลด้วยภาษา 2) การทิ้งเหตุผลทางรูปแบบ 3) การทิ้งเหตุผลทางเนื้อหา 4) การทิ้งเหตุผลทางจิตวิทยา

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้

1) ควรมีการส่งเสริมให้ทุกสถาบันการศึกษา เปิดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักการทิ้งเหตุผลและการทิ้งเหตุผลในทางตรรกวิทยา เพราะตรรกวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักการ วิธีการตรวจสอบการทิ้งเหตุผลและการคิดหาเหตุผลนั้น ๆ ว่ามีความสมเหตุสมผลหรือไม่ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมิให้ตัวผู้เรียนเองใช้เหตุผลผิดพลาดหรือหลีกเลี่ยงการใช้เหตุผลที่ผิดพลาดกับบุคคลอื่น

2) ควรมีการศึกษาวิจัยการทิ้งเหตุผลให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อหาทางพัฒนาการทิ้งเหตุผลให้กว้างขวางทั้งในแง่ของการหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการทิ้งเหตุผล

3) ในการจัดการศึกษาในทุกระดับทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ควรให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาเหตุผลไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังสามารถทำให้ผู้ที่ศึกษาเอง รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของคนอื่นเมื่อเขาอ้างเหตุผลผิดพลาดกับเรา ทั้งยังเป็นศาสตร์ของตนเองตามหลักวิถีของการทิ้งเหตุผล

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการทิ้งเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2) ควรมีการศึกษาการทิ้งเหตุผลที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน ศึกษาเฉพาะกรณีของกลุ่มผู้ที่อยู่ในสถานศึกษา

3) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการทิ้งเหตุผลในการแสดงความคิดเห็นของคนไทย และชาวต่างชาติ เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อในการแสดงความคิดเห็น

7. บรรณานุกรม

- โกเมนทร์ ชินวงศ์. 2556. *ตรรกศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2558. *ตรรกศาสตร์เบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2558.
- ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และวิโรจน์ นาคชาติ. 2542. *การใช้เหตุผล*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. 2547. *พระพุทธเจ้าสอนอะไร แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ปรีชา ช่างขวัญยืนและคณะ. 2559. *การใช้เหตุผล: ตรรกวิทยาเชิงปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.